Eesti Vabadusvõitlejate Liidu Infoleht

VABA SÕNA

NR 34 DETSEMBER 2020

Tondipoiste mälestussamba juures mälestati 1924. aasta 1. detsembri kommunistliku riigipöörde katse mahasurumisel hukkunud sõjakooli kadette

Esimesel detsembril kogunesid Tondipoiste mälestussamba juurde vabadusvõitlejate Tallinna ühenduse liikmed, Jakob Westholmi Gümnaasiumi riigikaitse suuna õppurite liputoimkond, esindajad Riigikogust, Tallinna Linnavolikogust ning Kristiine Linnaosa juhatusest. Mälestati 1924. aasta kommunistliku riigipöördekatse mahasurumisel hukkunud sõjakooli kadette. Ülevaate 1. detsembri 1924 sündmustest sõjakooli juures andis kol-ltn (e) Jaak Haud. Kõnedega esinesid veel EVL juhatuse esimees v-ltn (e) Tiit Põder, Kristiine linnaosa vanem Jaanus Riibe, Tallinna Volikogu liige Mart Kallas ja Riigikogu liige Tarmo Kruusimäe. Kõikide mainitud organisatsioonide poolt asetati ka pärjad Tondipoiste mälestussambale. Eesti Vabadusvõitlejate Liidu poolt asetati ka pärg hukkunud Eesti ohvitseride memoriaalile.

Sõjakooli ründamine oli ainult üks osa riigikukutajate plaanist – üldises plaanis oli neil hõivata riigiasutused, post ja telegraaf, raudteejaamad jne. Rünnaku tagasilöömisel sõjakoolile hukkus 4 kadetti: Aleksander Teder, August Udras, Arnold Allebras ja Aleksander Tomberg.

Juhuse tahtel oli Tallinnas Tartu garnisoni ülem kindralmajor Ernst Põdder, kes pidutses oma sõprade-sõjakaaslastega Lindeni restoranis. Saanud teada, et linnas on mäss, suundus ta koos ohvitseridega mässu maha suruma. Nendega läks kaasa Chicago Tribune Baltikumi korrespondent Donald Day. Day kirjeldab oma mälestustes, kuidas toimus postkontori hõivamine. Kindral Põdder sisenes majja esimesena, teisele korrusele viival trepil seisis mässaja, kes sihtis kindralit püssiga. Day sõnul nägi ta oma elus parimat lasku – kindral tulistas üle vasaku õla mässajat lõua alla, kes sai silmapilkselt surma. Postkontorist leiti veel 5 mässajat, kes lasti kohapeal maha, 2 neist olid surma hetkel tegevuses appikutse saatmisega Venemaale. Edasi suundusid kindral ja ohvitserid Toompeale. Mäss algas kella 5 paiku hommikul ning kella 10-ks oli see Tallinnas maha surutud.

Kindral Põdder´i eestvedamisel suruti kommunistlik riigipöördekatse maha enne, kui see õieti alata jõudis.

Järgmisel päeval, peale mässu mahasurumist, küsis kindrali abikaasa: "Ernst, sa olevat inimesi maha lasknud, aga kas sa teadsid, kes nad olid?" Kindral vastanud: "Hakkasin ma siis enne isikutunnistust küsima."

Selge on see, et kui kindral Põdder´it poleks Tallinnas olnud, siis saanuks riigipöördekatse hulga suurema ulatuse. Võib arvata, et tema oli üks väheseid, kes kujunema hakkava rahulolu ühiskonna koidikul säilitas kaine sõjamehe mõtlemise ning oskused, isegi veidi napsutanud olekus.

Kindral Põdder oli Vabadussõjalaste liikumise algataja, kuid pidi sealt lahkuma, kuna tegevväelased ei tohtinud poliitikas osaleda. Ta oli Eesti Vabadussõjalaste Liidu ainus auliige.

Tiit Põder
v-ltn (e)
EVL juhatuse esimees

SOE JA PINGELINE AASTA SAAB LÄBI

Kui iseloomustada lõppevat aastat ühe sõnaga, siis on see kahtlemata koroonaviiruse aasta. Kindlasti on kõik juba väsinud sellest viirusejutust ja ülemaailmsest hädaldamisest. Võib-olla on inimesed Euroopas ja Põhja-Ameerikas lihtsalt võõrdunud epideemiatest ja haigustest? Viimased tõsised tüüfuseepideemiad tabasid meid Teise maailmasõja päevil. Kurikuulsa 1918.aasta gripiepideemia elavaid tunnistajaid enam pole. 1968-1970.aasta nn Hongkongi gripiepideemia tundub tänapäeval mitte küllalt tõsine.

Aga kindlasti oli 2020.aasta Eestis enneolematult soe ja mitmepalgeline. Soe talv vaheldus korraliku suvega, ka novembris ulatuvad päevatemperatuurid üle 10 soojakraadi ja entusiastid leiavad metsades kukeseeni.

Eestis tähistati mitmeid juubeleid ja avati kauaoodatud mälestusmärke: Värskas ja Puises.

Kõikidele Eesti Vabadusvõitlejate Liidu liikmetele aga Infolehe poolt tugevat tervist, õnne ja head vana aasta lõppu!

Vabadussõja alguse aastapäeva tähistamine Eesti Sõjameeste Mälestuskirikus Toris

28. novembril toimus Eesti Sõjameeste Mälestuskirikus Toris Vabadussõja alguse aastapäeva tähistamine. Päevakohase ettekandega esines KL Pärnu maleva pealik, Lääne kaitseringkonna ülem kol-ltn Rasmus Lippur. Kokkutulnuid tervitasid Tori vallavanem Lauri Luur ja Tori Kiriku Taastajate Ühenduse juhatuse liige Jüri Kask. Jumalateenistuse viisid läbi Tori Püha Jüri koguduse õpetaja n-ltn Ants Kivilo, KL vanemkaplan mjr Raivo Nikiforov, KL kaplanid kpt Eduard Kakko ja Johannes Kakko.

Aastapäeva tähistamisest võtsid osa Eesti Vabadusvõitlejate Liidu juhatuse ning liidu maakondlike organisatsioonide esindajad, Eesti Endiste Metsavendade Liidu esindajad, Poola Vabariigi Suursaatkonna esindajad. Väga esindusliku delegatsiooniga oli esindatud Jakob Westholmi Gümnaasium: direktor Rando Kuustik, riigikaitse õppesuuna juhataja Kaiko Lippur, õpetaja Marek Koitla ning riigikaitse suuna õppursõdurite liputoimkond koosseisus – Merily Unt, Georg Salomon, Sander Kallip, Marian Ensling ja Hanna-Grete Kütt.

Eesti Vabadusvõitlejate Liit autasustas teenetemärkidega Poola Vabariigi kaitseatašee Andrzej Dylong´i, Jakob Westholmi Gumnaasiumi direktor Rando Kuustik´ut ja kunagist KL Tallinna maleva pealikut Mart Puusepp´a. EELK Tori Püha Jüri kogudus autasustas tänukirjadega paljusid Eesti Sõjameeste Mälestuskiriku taastamisele kaasaaidanud isikuid ja organisatsioone. Eesti Endiste Metsavendade Liidu juhatuse esimees Heiki Magnus annetas kirikule kolm suurt mastilippu.

Edasi järgnes tõrvikurongkäik kirikust Tori kalmistule pärgade asetamiseks Vabadussõja mälestussamba jalamile. Mälestusõhtu lõppes ühise kohvilaua ja vestlusringiga kiriku kooripealsel.

Tiit Põder
v-ltn (e)
EVL juhatuse esimees

Poola Vabariigi kaitseatašee, kolonel Andrzej Dylong

Jakob Westholmi Gümnaasiumi direktor Rando Kuustik

Major (e) Mart Puusepp

Metsavendluse ajaloo päev Väike-Maarjas

Tiit Uus

31. oktoobril 2020 kell 11.00 kogunes Väike-Maarja kirikusse arvukas seltskond inimesi, kel on oluline meenutada metsavendluse tähtsust Eesti rahva vastupanuvõitluses nõukogude võimu vastu. Kuigi sest keerukast ajast on möödunud juba peaaegu 80 aastat on siiski väga oluline ka praegu meenutada noid kaugeid aegu ja vastupanuliikumise kangelasi-võitlejaid. Tulijaid oli palju ja kirik sai peaaegu rahvast täis.

Esindatud olid:

Eesti Vabariigi Valitsust esindas justiitsminister Raivo Aeg.
Eesti Endiste Metsavendade Liit, juhatuse liige Heiki Magnus.
Murtud Rukkilille Ühing, esimees Enno Uibo.
Eesti Memento Liit, esimees Arnold Aljaste.
Eesti Vabadusvõitlejate Liit, juhatuse esimees Tiit Põder.
Eesti Mälu Instituut, nõukogu liige Raul Rebane.
Eesti Mälu Instituut, juhatuse liige Martin Andreller.
Tallinna Jakob Westholmi gümnaasiumi õpilased.
Kaitseliidu Viru maleva esindajad, Väike-Maarja gümnaasiumi koolilapsed, Väike-Maarja vallavanem Indrek Kesküla ja vallavolikogu esimees Hans Kruusamägi jt.

Metsavendluse ajaloo päevast osavõtjad kogunevad Väike-Maarja kiriku juurde

EELK Viru praost ja KL Viru maleva Kaplan Tauno Toompuu pidas sütitava jutluse. „Kurja vastu tuleb astuda, enesekaitseks tuleb tõusta. Meile on kingitud meie elu, meie pere, maa ja rahvas, rahvuslik identiteet. See on and, seda ei tohi niisama ära anda, selle eest tuleb võidelda," kõneles Toompuu. Seejärel avati kiriku seinale paigutatud mälestustahvel justiitsministri Raivo Aeg ja endise metsavenna Kaljo Tamme poolt. Pärast mälestustahvli avamist pidas justiitsminister kõne rõhutades metsavendluse tähtsust meie lähiajaloos. Tahvli paigaldamise mõtte tegi teoks Eesti Endiste Metsavendade Liit. Juhatuse liige Heiki Magnus märkis, et eesmärgiks on iga maakonna kirikusse paigaldada mälestustahvel metsavendadele, siis on rahval võimalik tulla kirikusse ja avaldada austust Eesti vabaduse eest võidelnud ja langenud metsavendadele.

*Justiitsminister **Raivo Aeg** ja endise Lebavere kandi metsavenna **Martin Tamme** vend **Kaljo Tamm** avasid mälestustahvli.*

Justiitsminister nimetas, et sageli öeldakse: Eesti taastas oma iseseisvuse 1991. aastal veretult, ilma ühegi inimohvrita, kuid see on tõsi ainult siis, kui peame silmas laulvat revolutsiooni. „Aga selle pika võitluse algus 1940ndatel aastatel oli väga verine ja ohvriterohke. Sageli paisus see täiemõõduliseks sissisõjaks.“ Ta nentis, et „Virumaa oli metsavendade vastupanuvõitluse üks kangemaid kantse.“ 1946. aasta suvel tegutses Virumaal 61 metsavendade salka, milles oli kokku ligi 500 meest. „Me saavutasime oma iseseisvuse vere hinnaga ja tee meie iseseisvuse taastamisele oli veelgi suuremate ohvrite hinnaga. Seepärast lasub meil kõigil, kes me naudime täna elu vabas Eestis, kohustus jäädvustada nende mälestus, kes kaotasid oma elu meie vabaduse eest,“ ütles minister Raivo Aeg.

Jumalateenistuse lõppedes võtsime suuna Lebavere metsades asuva metsavenna punkri poole. Autode kolonn oli päris pikk ja pisut ekslesime ka, aga Hanno Tamm teadis täpselt, kus metsavendade punker asub. Kohale jõudes põles tee ääres lõke ja kostis kaunis akordionimuusika. Uurisime ümbrust, aga punkri asukohta esmapilgul ei olnud näha, sest punker asus maa sees ja sissekäik oli väga hästi maskeeritud. Tähelepanelikumal uurimisel oli siiski näha nelinurkset kontuuri samblaga kaetud puudevahelisel alal, üsna teeraja ääres. Maskeering oli hästi tehtud nii, et kõrvalised isikud seda sissekäigu kohta ei suuda kindlaks tehagi. Punkri taastamise eest seisis hea Väike-Maarja Muuseumisõprade Selts ja juhatuse liige ning punkri taastamise eestvedaja Heili Tammus. Rahvast kogunes aegamööda juurde ja peagi oli metsaalune rahvast täis.

Kell 12.30 algas punkri avamise tseremoonia, mida juhtis kindlalt Üllar Saaremägi. Kohe tõsteti punkri sissekäigu luuk üles ja kohalviibijad said heita pilgu punkri sisemusse. Praksuv lõke, Lembit Kopso akordionimäng ning muidugi maa sisse ehitatud askeetlik punker ise andsid avamisele tulnutele aimu omaaegsest metsavendade elust. Järgnesid kõned. Esimesena kõneles Väike-Maarja Vallavolikogu esimees Hans Kruusamägi ja seejärel punkri taastanud ehitusfirma Borkholm Ehitus OÜ juht Tanel Pukk. Avatud punkri asukohas oli üks Martin Tamme punkritest, kes metsavennana varjas end siinkandis nõukogude võimu eest 1941.–1954. aastani. Martin Tamme vend Kaljo Tamm oli kohal ja jutustas, kuis tema, tol ajal veel poisikesena, pidas sidet oma venna Martiniga. Vennad arreteeriti 1955. aastal ja saadeti kümneteks aastateks Siberi põhja vangilaagritesse.

***Vello Luht**, **Tiit Uus**, **Ahto Annus**, **Malle Annus**, **Mare Tammerand** ja **Ene Uibo** Väike-Maarja kirikus*

Metsavenna punkri sissepääs pärast avamist

Punkri avamisel oli veel üks legendaarne metsavend, Ruuben Lambur. See mees on kangelane, kes elanud läbi eluhetki, kust elusana tagasi ei tulda, aga Ruuben on praegu 95 aastat vana ja vägagi vitaalne veteran-metsavend.

Tooksin välja väga lühidalt Ruuben Lamburi elutee märgilased sündmused: Sündinud 1925, vennad Viktor ja Robert hukati nõukogude võimu poolt 1941. Ruuben astus kohe Omakaitsesse ja 1944 Eesti Leegioni. Sinimägede lahingu ajal Krivasoos sai Ruuben Lambur mürsukilluga jalast haavata.

Metsavennana langes Ruuben esimest korda venelaste kätte 1944. aasta jõulude ajal. Vaatamata julmale peksule suutis Ruuben vaenlaste käest põgeneda. Ruuben meenutab: „1946. aasta talvel olime punkris kahekesi ühe Torma poisiga. Kuulsin väljast krõbinat. Kohe kukkus granaat punkri akna all olnud lauale. Krabasin selle pihku ja viskasin tagasi. Plahvatus käis samas aknaorvas nii, et väljasolija ise pihta sai. Aga ka minu vasak käsi sai kõvasti viga.” 1947. aasta jaanuari ühel varahommikul sattus ta venelaste haarangusse. „Algas õudne kogu päeva kestnud tagaajamine.” Ruubeni isa, ema ja kaks õde viidi Siberisse. „Tahtsin üleaedse Saare

Juhani käest teada saada, kuidas mu kodused ära viidi.“ Seal Saare õuel tabas Ruubenit ka tema elu saatuslikem kuul. Venelased jooksid nende suunas, Ruuben hüüdis kaaslasele, et jooksku maja taha, tema katab. Siis tundis ta plaksatust vastu nägu. Edasi mäletab ainult seda, et tõusis, taarus maja taha ja metsa poole. Ta kukkus, tõusis, taas kukkus ja taas tõusis... Kuni oli metsas põõsaste vahel, viskus pikali, et veidi puhata. Kümmekonna tunni pärast, kui ärkas oma vereloigus ning peas kohises ja mürises hirmsasti. Kuul oli tunginud vasaku silma alt sisse ning seejärel suurt auku tekitades kuklast välja. Aga Ruuben paranes ka sellest haavast.

Tuttav mees Jakob Traks rääkis Ruubenile tuttavast, kelle kaudu saaks hankida võltsdokumente. “Käisimegi siis selle pool ära. Ta oli nõus ning pidin teda nädala pärast uuesti külastama. Kui siis taas tema tuppa astusin, haarati mul selja tagant kätest. Olingi lõksus. Siberi Vorkuta ja Mordva laagritest vabanesin alles 18 aastat hiljem.” Aga see oli juba uus kannatuste rada. Ruuben Lambur, kel 18 aastat möödus GULAGi surmalaagris, asus kirjavahetusse noore neiuga. Saatuse tahtel oli see Leida. Pärast Siberist sunnitöölt vabanemist kohtuti. Leida elas Vaos ja Ruubenit oodati juba Väike-Maarja KEK-i tööle. “Läksin tema juurde, kaks kätt taskus. Varsti leidsime korteri. Mäletan ühte päeva – tulin töölt, tema oli leidnud kaubakasti, sinna oli lina peale pandud, juurde kaks pakujuppi. Vein oli laua peal, veidi söömist. Istusime teine teisel pool. See oli meie elu algus,” meenutab Ruuben Lambur. Edasi on läinud nii, et Lamburitel on kaks tütart ja kaks lapselast. 55 aastat abielu ja oma kolmkümmend Näpil elatud aastat.

See on erakordne elulugu, peegeldades ka Eestimaa lähiajalugu, seepärast väärib esiletoomist just tänasel Virumaa metsavendlusele pühendatud päeval Väike-Maarjas. Elus peab õnne olema, aga elu ja oma aadete eest tuleb võidelda viimse võimaluseni, nii nagu Ruuben Lambur seda ka teinud on.

Pärast punkri avamist ja sõnavõtte oli osalejatel võimalus tutvuda punkri sisemusega, vahetada muljeid ja keha kinnitada. Soovijatel oli võimalik maitsta ka kohalike meistrite poolt valmistatud „metsakohinat“.

Punker on avatud tutvumiseks. Paremal vahetavad muljeid Murtud Rukkilille Ühingu esimees ***Enno Uibo*** *ja Eesti Memento Liidu esimees* ***Arnold Aljaste***

Tamsalu Murtud Rukkilille Ühingu liikmetest ja mõttekaaslastest võtsid tänasest päevast osa ühingu Tamsalu osakonna juht Malle Annus, Tamsalu gümn. ajalooõpetaja ja muuseumijuhataja Maie Nõmmik, Anu ja Vello Hobustkoppel, Anne-Elss Hiiop, Asta Jaansen, Ahto Annus, Vello Luht, Katrin Reisberg Rakverest, Anne Hallik, Toivo Hallik, Tiit Uus ja Hanno Tamm Väike-Maarjast ning Kuno Agan Järva-Jaanist.

Kuno Agan *ja* ***Hanno Tamm,*** *keskel pillimees* ***Lembit Kopso***

Rõõmustav oli, et metsavendlusele pühendatud päevast võtsid osa Tallinna Jakob Westholmi gümnaasiumi riigikaitse õppesuuna õpilased ja ka väikesed lapsed. Nii kandub teadmine vaprate metsavendade pühast missioonist edasi ka järgnevatele põlvkondadele.

Tallinna Jakob Westholmi gümnaasiumi riigikaitse õppesuuna õpilased laulavad Eesti Vabariigi riigihümni

Väikesed lapsed, kes tulevikus viivad meie elu edasi. Loodetavasti jäi neilegi meelde tänane päev

Enne metsavenna punkri juurest lahkumist võtsime kehakinnituseks ühe maitsva lihapiruka ja maitsesime ka „metsakohinat“. Kuna konverentsini oli veel aega, siis otsustasime sõita läbi ka Hanno Tamme Tisleri talust. Hanno tutvustas meile oma suurepärast taluinventari ja apteegi vanavara kogu, mis on paigutatud endisesse talu laudahoonesse. Kuno Agan oli võtnud kodust kaasa suure termosega kohvi ja rullbiskviiti, mida serveeris meile improviseeritud kohvilaual oma Mercedese kapoti peal. Kohvile manustas ta veel pisut 96º lisandit, mis pidi külmatunde ära peletama. Kõik oligi suurepärane.

Hanno Tamm *ja* ***Kuno Agan*** *„kohvilauas“*

Tutvusime ka Tisleri talu lilleaia ja kaunites värvides puude-põõsastega. Eriti värvikas oli võnk-pärgenelase hekk, mida Hanno palus ilmtingimata pildistada.

***Tiit Uus** ja **Hanno Tamm** kauni võnk-pärgenelase heki juures*

Edasi liikusime Väike-Maarja Seltsimajja, kus kell 15.00 algas päevakohane konverents.

***Hanno Tamm** enne sisenemist Väike-Maarja Seltsimajja*

Konverentsi juhatas sisse Üllar Saaremäe. Tervituskõne pidas Väike-Maarja vallavanem Indrek Kesküla.

Ettekandega esinesid:

Martin Andreller, Eesti Mälu Instituut, juhatuse liige „Kogemustest metsavendluse uurimisel, välitöödel, ja ohtudest, mis puudutavad selle teema uurimist".

Edgar Tammus, Väike-Maarja Muuseum, juhataja „Metsavendlus Lebavere metsades ja Martin Tamme punker".

Raul Rebane, Eesti Mälu Instituut, nõukogu liige „Oma lugu ja selle säilitamine".

Heiki Magnus, Eesti Endiste Metsavendade Liit, juhatuse liige „Mälestuste hoidmine, kandmine ja edasi andmine".

Pärast ettekannete lõppu autasustas Heiki Magnus metsavendluse ajaloole pühendatud päeva ettevalmistamisel ja korraldamisel silmapaistnud inimesi.

Kõik ettekanded olid esitatud väljapaistvalt heal professionaalsel tasemel. Meeldejäävaim oli Raul Rebase ettekanne „Oma lugu ja selle säilitamine".

Igal rahval on oma minevik, olevik ja tulevik. Eriti väikerahvas peab hoolitsema selle eest, et kätte võidetud vabadus püsiks. Selleks on lisaks kõigile muudele pingutustele väga oluline rahva vaimne valmisolek astuda kõikide vahenditega vastu igasugusele võimalikule agressioonile. Tänane päev ja ettekannete esitajad täitsidki seda vaimsuse missiooni. Täna viibisime ajaloo radadel, aga homme on tänased sündmused saanud juba ise meie ajalooks.

Väike-Maarja Seltsimaja konverentsi saal

*EEML juhatuse liige **Heiki Magnus** ja Väike-Maarja Muuseumisõprade Seltsi juhatuse liige **Heili Tammus** äsja annetatud EEML-i teenete medaliga*

Osavõtja: Tiit Uus. Kasutatud on fotosid „Virumaa Teataja“ fotogaleriist, ja Väike-Maarja valla kodulehelt.

MEENUTUSI AJALOOST

NARVA LAHING 28. november 1918

Traditsiooniliselt Vabadussõja alguseks loetud Narva kaitselahing toimus 28. novembril 1918. Narvat kaitsesid üheskoos lahkuva Saksa okupatsiooniväe ja loodava Eesti rahvaväe üksused.

Pärast 22. novembril üritatud esimese rünnaku tagasilöömist alustas täiendavaid jõude koondanud Punaarmee 7. armee 28. novembri varahommikul uut paremini ettevalmistatud pealetungi Narva rindel. Punaarmee pealetung algas 28. novembri varahommikul frontaalrünnakuga Narvale. Otse tungisid peale 6. diviisi 46. ja 47. polk, 3. Tartu kütipolk ja Üksik Jamburgi salk. Tiibhaarangut sooritas 2. Viljandi kütipolk lõuna ja Voldemar Pussi juhitud meremeeste dessantsalk Narva-Jõesuu poolt.

Lõunast läbi soode liikudes jõudis Viljandi kütipolk Kreenholmi lähistele, ent kandis lagedal Joala väljal raskeid kaotusi ja pidi tagasi tõmbuma. Surma sai polgust 83 meest. Seejuures olevat sakslased tääkidega surnuks torkinud ka haavatud punakütid (süüdistades neid „reetlikus“ kallaletungis), mis nende põgenema pääsenud seltsimehi muidugi väga marru ajas.

Autori (H.O.) arvates oli see rünnak (jalaväelased ründavad ilma igasuguse tuletoetuseta üle lageda välja suurtükke ja kuulipildujaid!) üks kõige rumalamaid ettevõtmisi punaküttide tegevusperioodil ning seda võib seletada vaid juhtide rumaluse ja võhiklikkusega sõjaasjanduses. Kolmest eesti kütipolgust oli Viljandi oma teatavasti loodud kõige hiljem ja ilma igasuguste sõjaliste kogemusteta. Tasub märkida, et lisaks neile 83 mehele kaotati ülejäänud kampaania jooksul Eestis kahe järgneva kuuga vaid 10 meest langenutena (tegelikkuses ilmselt rohkem, kuid 10 mehe nimed on teada). Seeeest ülistati seda lollust väsimatult kõigis Nõukogude okupatsiooni ajal ilmunud teostes kui kõige väljapaistvamat saavutust.

Kuigi lõunapoolne tiibhaarang Narvale nurjus, osutus edukaks põhjapoolne ehk merepoolne variant. Narva-Jõesuu lähistele saabus Kroonlinnast Punalaevastiku laevadeüksus. Kõigepealt tulistas Balti laevastiku ristleja Oleg oma suurtükkidest Narva-Jõesuud, seejärel aga maabus Voldemar Pussi juhitud madruste dessantsalk keskpäeval alevis. Kohapeal olnud Saksa kompanii andis kohe alla ja dessantlased liikusid takistamatult lääne poole Narvat kaitsvate Saksa ja Eesti vägede (4. jalaväepolk ja kaitseliitlased) tagalasse, kes hakkasid ümberpiiramist kartes nüüd kiiresti taganema. Õhtuks olid kaitsjad lahkunud ja järgmisel hommikul sisenesid punased linna. Lahkudes õhkisid sakslased mõlemad sillad Narva jõel, mis avaldas Vabadussõja käigule olulist mõju. Nende taastamine võttis punastel aega terve kuu ja raskendas varustuse vedamist, muuhulgas ka soomusrongide toomist Eestisse. Võib-olla oli see sakslaste suurim panus Vabadussõtta?

Narva lahingut on mõnikord loetud ka eestlaste tõrjevõiduks, kuid see on pigem propagandaväide. Eestlased ja sakslased olid sunnitud linna loovutama ja lääne poole taganema. Asjaolu, et seejuures kanti ise tühiseid kaotusi (kümmekond surmasaanut) ja Punaarmee osad kümneid kordi suuremaid (vähemalt 100 langenut), ei oma just suurt tähtsust. Vaid asjaolu, et Viljandi polk jäeti esialgu Narva kosuma ja eesliinil olevate punaküttide arv vähenes veidi, võis sündmuste käiku mõjutada.

Joala lahing

Võitlevad pooled olid lahingus sellised:
Eesti- Saksa väed:
Juhatajad ooberst Holze ja polkovnik
A. Seimann
800 eestlast, 1600 sakslast, 8 suurtükki,
66 kuulipildujat, 1 soomusrong.

Nõukogude Venemaa:
Juhataja Jevgeni Iskritski
7000 meest, 1 soomusrong ja 2 soomusautot.

NAER ON TERVISEKS

Marek Nummu

Kuule, kaasvõitleja, mis liiki aasta see 2020 õieti oli?

Keskmine, vastab see.

Mis mõttes keskmine?

No hullem, kui eelmine aasta, aga parem, kui järgmine.

Vabadusvõitleja vaatab kaupluses abitult ringi ja lõpuks palub abi müüjalt:

Mul oleks vaja kingitust – jõulukingitust.

Müüja vastu:

Kas see on kingitus oma naisele või peab midagi kallimat olema?

Katkend sõjasõprade vestlusest:

Ostsin pühadeks viis pudelit viina, kaks kasti õlut ja kilo viinereid.

Mis sa nii paljude viineritega peale hakkad?

MEENUTUSI AJALOOST

LÜHIKE ÜLEVAADE ÖÖLAHINGULENNU-ÜKSUSTE LOOMISEST JA ARENGULOOST II MAAILMASÕJA AJAL NÕUKOGUDE JA SAKSA ÕHUJÕUDUDES IDARINDEL AASTATEL 1941–1944

Hendrik Arro

Juunis 1943 rakendati 6. Õhulaevastiku häirimis-pommitusüksusi operatsiooni "Tsitadel" ettevalmistamisel. Siin moodustasid häirimis-pommitusüksuste poolt lennatud lahingulennud umbes 10% kõikidest lennuväe poolt sooritatud lahingulendudest Heeresgruppe Mitte piirkonnas. Põhiliselt pommitati rinde tagalas raudteejaamu, järeleveoteid jne.

Kui juulis nn. operatsioon "Tsitadel" Kurski kaarel algas, oli sakslastel Orjoli ja Belgorodi rindelõikudel kokku 2050 lennukit, milledest umbes 80 olid häirimis-pommitusüksuste lennukid (kasutatud lennukitüübid: Ar-66, Ju-87, Fw-58, Hs-126 ja He-46). Venelaste käsutuses oli sakslaste ofensiivi tõrjumiseks 2650 lennukit, millistest öiseid pommitajaid oli 172. Vaatamata väiksele lennukite arvule, sooritasid saksa häirimis-pommitusüksused kohe esimestel lahingupäevadel massiliselt öiseid lahingulendusid. Nii moodustas juulis VIII Lennuväekorpuse poolt 18 öö jooksul lennatud öiste lahingulendude arv 664, samal ajal kui 6. Õhulaevastiku häirimis-pommitusüksuste poolt sooritati 10 öö jooksul 341 lendu. Põhiliselt pommitati vastase järelvedu.

Störkampfgruppe'de ümberkujundamine öölahingulennugruppideks 1943. aasta sügisel

1943. aasta sügiseks Idarindel saadud lahingukogemused näitasid, et Saksa lennuvägi, sealhulgas ka öölahingulennuüksused vajavad mõningat ümberkorraldamist. Vastava ettepaneku tegi Oberstleutnant Ernst Kupfer Riigi Õhusõiduministeeriumile (Reichs-luftfahrtministerium), millele järgnes diskussioon feldmarssal Erhard Milch'i juures. Kupfer, endine Schlachtgeschwader "Immelmann" kommodore, kes nüüd Berliini General der Schlachtflieger'i (lahingulennuväe kindrali) ametikohale oli kutsutud, tõstis esile, et lahingulennuüksuste esmaülesandeks peab olema võitlus vaenlasega lahinguväljal tihedas koostöös maaväega. Ka öölahingulennuüksuste tegevust pidas Kupfer igati otstarbekaks ja edukaks. Kõrvuti vanemate lennukitüüpide kasutamisega pidas Kupfer otstarbekaks öölahingulennuüksuste varustamist ka moodsamate lennukitega, eeskätt Ju-87-tega (stukad), mida päevases lahingutegevuses vastase ülekaalu tõttu õhus igal pool enam kasutada ei saanud. Seetõttu hakati stukaüksusi nüüd uute hävitus-pommilennukite Focke Wulf Fw-190 varustama ja stukad jäid seetõttu vabaks. Kuid väga kiiresti öölahingulennuüksuste üleminek Ju-87-tele siiski ei toimunud, sest stukaüksuste üleminek Fw-190-netele ja Ju-87-te vabanemine võttis aega. (Kupfer ise hukkus lennukatastroofis 6.novembril 1943).

1943. aasta sügiseks oli öölahingulennuüksuste areng jõudnud siis niikaugele, et õhulaevastike öiste häirimis-pommitajate gruppide baasil hakati moodustama öölahingulennugruppe. Teadaolevalt eksisteeris 30.septembril 1943 idarindel 13 häirimis-pommitajate lennusalka [1], millede lennukite koguarvuks oli 216 masinat (ettenähtud koosseisuks oli 248 lennukit). Põhiliselt olid öölahingulennuüksused varustatud lennukitega

Ar-66, Go-145, He-46, Hs-126 ja Fw-58. Öölahingulennuüksuste ümberformeerimisel moodustati 8 uut öölahingulennugruppi, kokku 17 lennusalgaga. Üksuste ettenähtud koosseisuks oli 340 lennukit, kuid tegelikult oli üksustes 270 lennukit, milledest umbes 190 masinat oli lahinguvalmis. Ülevaade moodustatud, 1943. aasta lõpul – 1944. aastal idarindel võitlevatest öölahingulennugruppidest on esitatud tabelis 1. Lisaks tabelis 1 toodud öölahingulennugruppidele tegutsesid öölahingulennugrupid ka Balkanil, Itaalias ja läänerindel, kuid neid siinkohal ei vaadelda.

Tabelis 1 on esitatud andmed ka lennugruppide üksikute lennusalkade moodustamise kohta. Nagu juba öeldud, toimus öölahingulennugruppide moodustamine põhiliselt juba õhulaevastike juures olemasolevate häirimis-pommitusgruppide baasil, ehkki moodustati juurde ka uusformeeringuid. Seejuures määrati häirimis-pommitusgruppide 1-7 (viimane võitles Balkanil) ja 11.(eesti) Öölahingulennugrupi ettenähtud lennukite arvuks (Sollbestand) 20 lennukit lennusalga kohta + 2 lennukit veel grupi staabile. Nähti ette ka edasine öölahingulennuüksuste laiendamine ja loomine. Seega, nagu uurimistöös [1] esitatud andmetest selgub, saavutas öölahingulennuüksuste koguarv juunis/juulis 1944 oma kõrgpunkti, moodustades 1, 2, 4, 5 ja 6 õhulaevastikus ning Lennuväekomandos Lõuna-Ida (Luftwaffenkommando Südost) kokku 29 öölahingulennusalka, millistest rindel olid 20 lennusalka kokku 372 mitmesugust tüüpi lennukiga (lahinguvalmis lennukeid 279). Samal ajal oli alanud ka öölahingulennusalkade üleviimine Ju-87-tele. Nimelt oli 7 lennusalka rindelt tagasi tõmmatud ümberviimiseks Ju-87-tele. Nendest lennusalkadest kuulusid idarindel paiknevatesse üksustesse: 1. Õhulaevastikust 1. ja 2./NSGr 1[2]), 4. Õhulaevastikust 1./NSGr 5, Soomes paiknev 1./NSGr 8 ja 6. Õhulaevastikust 2. ning 3./NSGr 4.

Tabel 1. Idarindel 1943.a. lõpul -1944.a. tegutsenud Saksa õhujõudude öölahingulennuüksused

NSGr No	Millal loodi	Mille baasil loodi	Kus ja kelle alluvuses tegutses
1.	18.10.1943 12.12.1943	1.Õhulaevastiku häirimis-pommitajate grupp (*StöKGr LF1*) Staap/*StöKGr LF1* → Staap/*NSGr 1* *1./StöKGr LF1→1./NSGr 1* *3./StöKGr LF1→2./NSGr 1* uus, täiendavalt formeeritud lennusalk *3./NSGr 1*	1.Õhulaevastik, 1944. aasta algul Põhja-Venemaal, 3. Lennuväediviisi alluvuses Idrizas, juulis 4. Lennuväediviisi alluvuses Kesk-Venemaal. Novembris 1944 viidi üle läänerindele
2.	18.10.1943 11.01.1944	6.Õhulaevastiku häirimis-pommitajate grupp (*StöKGr LF6*) Staap/ *StöKGr LF6*→ Staap/*NSGr 2* *1./StöKGr LF6→ 1./NSGr 2* *2./StöKGr LF6 → 2./NSGr2* *3./StöKGr LF6→ 3./NSGr 2* uus, täiendavalt formeeritud lennusalk *4./NSGr 2*	Kesk-Venemaal 6. Õhulaevastiku alluvuses. 1944.a. septembris viidi üle läänerindele .
3.	18.10.1943 Dets 1943	1.Õhulaevastiku häirimis-pommitajate grupp (*StöKGr LF1*) uus formeering - Staap/*NSGr 3* *2./StöKGr LF1 →1./NSGr 3* *4./StöKGr LF1 → 2./NSGr3* uus, täiendavalt formeeritud lennusalk *3./NSGr 3*	Põhja-Venemaal 1. Õhulaevastiku alluvuses, 1944.a. 3. Lennuväediviisi alluvuses. Lendas Lätis ja Kuramaal
4.	18.10.1943 Apr. 1944	4.Õhulaevastiku häirimis-pommitajate grupp (*StöKGr LF4*) uus formeering - Staap/*NSGr 4* *1./StöKGr LF4 → 1./NSGr 4* *2./StöKGr LF4 → 2./NSGr 4* *1./NSGr 6→ 3./NSGr 4*	4.Õhulaevastiku alluvuses Lõuna-Venemaal, 1945. aastal 6. Õhulaevastiku alluvuses

[2]) Lühend NSGr (Nachtschlachtgruppe) tähendab öölahingulennugruppi, number kaldkriipsu ees tähistab aga lennusalka. Seega näiteks 2./NSGr 1 tähendab, et tegemist on 1. Öölahingulennugrupi 2. lennusalgaga.

5.	Nov. 1943 Apr. 1944	4.Õhulaevastiku häirimis-pommitajate grupp (*StöKGr LF4*) uus formeering – Staap/*NSGr 5* *4./StöKGr LF4 → 1./NSGr 5* *5./StöKGr LF4 → 2./NSGr 5* *2./NSGr 6→ 3./NSGr 5*	4. Õhulaevastiku alluvuses Lõuna Venemaal, hiljem Rumeenias ja Ungaris 1. Lennukorpuse juures
6.	Nov. 1943 27.sept.1944	4.Õhulaevastiku häirimis-pommitajate grupp (*StöKGr LF4*) uus formeering – Staap/*NSGr 6* *3./StöKGr LF4 – 1./NSGr 6* *6./StöKGr LF4 – 2./NSGr 6* *NSGr 6* likvideeriti 1944.a. aprillis Uuesti moodustatud, kuid jälle likvideeritud 1944. a. detsembris	Lõuna-Venemaal 4. Õhu-laevastiku alluvuses. Alates novembrist 1944 Ida-Preisimaal 4. Lennuväediviisi alluvuses
8.	Veebr. 1944 Juuli 1944	Uus formeering - *1./NSGr 8* Loodi 3. lennusalgaga grupp	Soomes, 5. Õhulaevastiku alluvuses, alates detsembrist Norras, 3. Õhulaevastiku alluvuses
11.	Nov. 1943 Juuni 1944	127. (eesti) Mereluure lennugrupp (*127.SAGr*) uus formeering – Staap/*NSGr 11* *3./SAGr 127 – 1./NSGr 11* *2.(SAGr 127 – 2./NSGr 11* uus, täiendavalt formeeritud lennusalk *3./NSGr 11*	1. Õhulaevastiku juures. Tegutses 3. Lennudiviisi alluvuses, algul Venemaal, hiljem Eestis
12.	01.03.1944 Juuni 1944	Uus formeering - *1./NSGr 12* (lätlased) uus, täiendavalt formeeritud lennusalk *2./NSGr 12*	Tegutses Lätis ja Lõuna Eestis (Petseris) 1. Õhulaevastiku alluvuses
	Dets. 1943	Vene vabatahtlikud uus formeering - *1.Ostflie-gerstaffel* (venelased)	1. Õhulaevastik. Põhiliselt tegutses partisanide vastu

Öölahingulennugruppide üleviimine Ju-87-tele toimus siiski suhteliselt aeglaselt, kuna lahingulennueskaadrite (Schlachtgeschwader) üleviimine Fw-190-tele viivitus. 1944. aasta veebruariks oli siiski 3 esimest Ju-87-tega varustatud lennusalka idarindel lahinguvalmis. 1944. aasta aprillist maini suunati veel 107 Ju-87-t öölahingulennusalkadele. 1944. aasta juuni lõpuks oli 11 öölahingulennusalka kokku 199 Ju-87-ga varustatud, kuid nendest osales rindevõitluses ainult 4 lennusalka kokku 74 Ju-87-ga. 30. septembriks oli öölahingulennusalkadel kokku 261 Ju-87-t, millistest rindel tegutses üheksa lennusalka kokku 144 Ju-87-ga. Öölahingulennuüksuste üleviimist Ju-87-tele takistas nende tootmise pidurdumine alates 1944.a. septembrist ning lõpetamine 1944.a. detsembris.

Andmed öölahingulennusalkade üleviimise kohta Ju-87-tele on esitatud tabelis 2 [1].

(järgneb)

Tabel 2. Öölahingulennusalkade üleviimine *Ju-87*-tele kuni 1944. aasta septembrini [1]

Kuupäev	*Ju-87*-tega varustatud lennusalkade arv: olemasolevad/ lahinguvalmis	Ette nähtud *Ju-87*-te arv lennusalkades	Lahinguvalmis lennusalgad: olemasolevad *Ju-87*-d/neist lahinguvalmis	*Ju-87*-te arv lennusalkades kokku: olemasolevad / lahinguvalmis
31.12.1943	1/1	20	12/5	-
31.01.1944	1/1	20	12/5	-
29.02.1944	4/3	80	43/27	54/37
31.03.1944	4/3	80	42/24	65/37
30.04.1944	5/4	100	69/46	89/46
31.05.1944	7/4	140	89/65	136/70
30.06.1944	11/4	220	74/53	195/99
31.07.1944	13/6	260	79/47	199/114
31.08.1944	13/9	260	129/111	195/149
30.09.1944	17/9	340	144/108	261/190

Uue EVVL kalendri päis

NOVEMBER
Aldor Õunapuu 03.11.1927
Uno Kanep 04.11.1927
Ago Juurik 10.11.1929
Vello Marcelli-Tiido 11.11.1932
Mart Puusepp 11.11.1941
Rain Järv 21.11.1983
Roland Püvi 22.11.1925
Sirje Arro 23.11.1949
Arvo Salumäe 24.11.1927
Ants Martins 25.11.1933

DETSEMBER
Edgar Truupärk 08.12.1923
Helju Noode 13.12.1927
Mati Kersna 16.12.1940
Paul Peedi 16.12.1925
Sulev Rink 24.12.1926

Infolehe toimetus: H. Ojalo - toimetaja, U. Sirp - kujundaja, fotode autor on Aare Hindremäe

Eesti Vabadusvõitlejate Liit
Aadress: Toompea 8, Tallinn, 10142
Kontakt: Tel. 666 04 30
e-post: vabadusvoitlus@hot.ee
http://www.evvl.ee